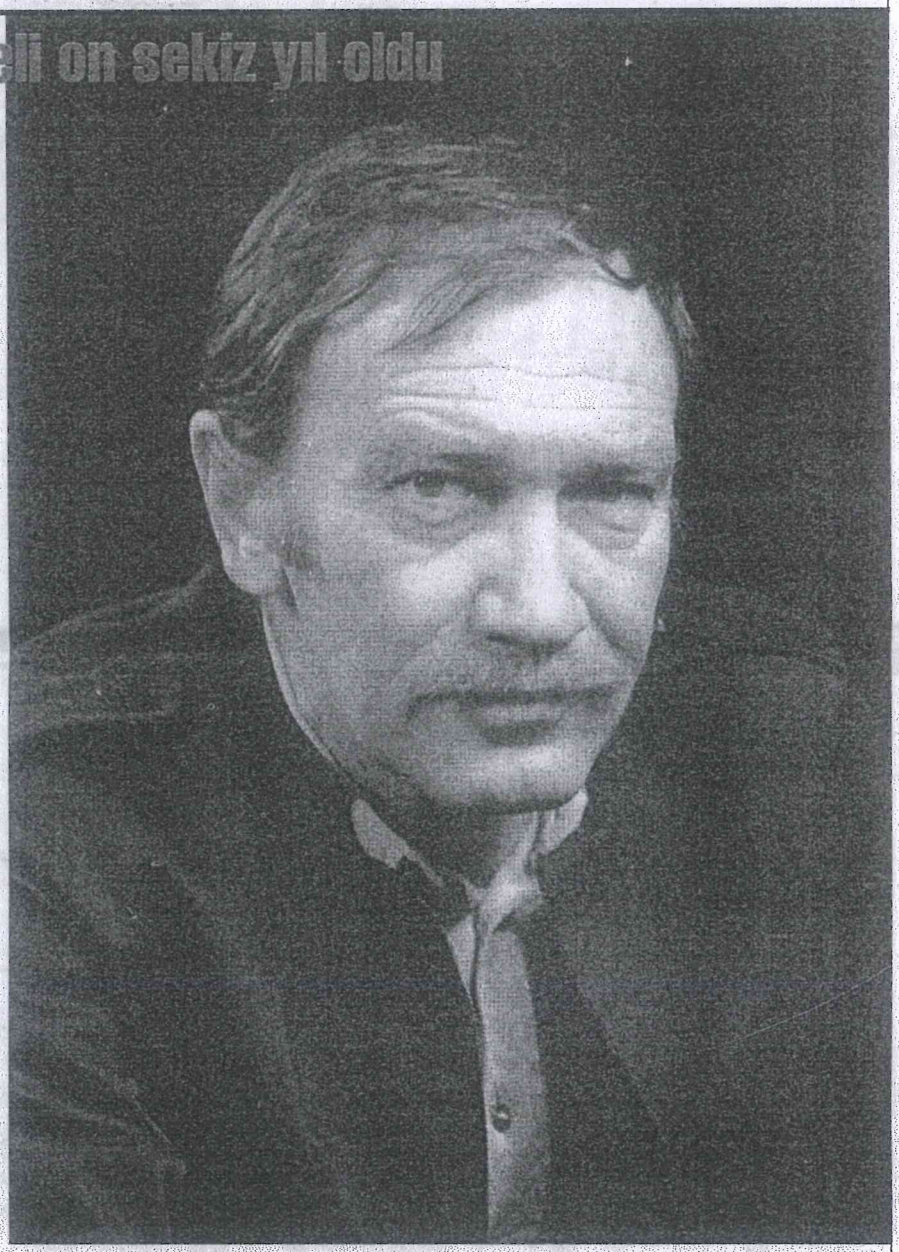
KİTAP

❑ Asuman Kafaoğlu Büke, bu hafta 'Rumi'nin İzinde'yi yazdı ..... 3. sayfada
❑ Faruk Nafiz Çamlıbel'in toplu şiirlerini Gültekin Emre ve Filiz Özdem değerlendirdi ..... 8. sayfada
❑ T. Fişekçi'nin bir şiiri üzerine değerlendirmeler. V. Timuroğlu ..... 10. sayfada
❑ Hidayet Karakuş, Sevgi Özel'in 'Uğur Olsun'unu yazdı ..... 12 sayfada

Şiirimiz onu yitireli on sekiz yıl oldu

Turgut Uyar

Türk şiirinin en yalnız, en mutsuz, en umutsuz şairiydi Turgut Uyar. 22 Ağustos 1985 'te yitirmiştik onu. Ölüm yıldönümünde bir kez daha hatırlatmak ve yapıtlarına dikkatleri bir kez daha çekmek istedik, sevgiyle ve özlemle..

ARİFE KALENDER

-1-

'Ölüm ölüm
üstün değilsin aşka'

Evet, her şeye üstün olabilir ölüm, her şeyin sonu olabilir ama üstün olamadığı tek yer, Turgut Uyar'ın deyişiyle aşktır, aşkın içinde kimlik bulan şiirdir. Bir İtalyan atasözündeki gibi 'her şeyden biraz kalır' ama sanattan, sanatçıdan geriye kalanlar birer tarih, birer dünya birer ömürdür... Zamansız ve mekânsız yaşamlarını ölüm engelleyemez...

1927 yılında Ankara'da doğan şair, askeri okulları bitirdikten sonra subay olur, sonra ordudan ayrılarak sivil görevlerde bulunur. 1969'da emekliye ayrılarak İstanbul'a yerleşir.

T. Uyar'ı incelemeye başladığımda; genişliğini, yüksekliğini, derinliğini ölçemeyeceğimi düşündüğüm bir dağla karşılaştım. Şiirinin ana hatları az çok belli olsa da; tema ve sözcük zenginliği ilk kitaplarından başlıyarak dikkati çekiyordu. Artık şeklini, rengini bile unuttuğumuz binlerce nesne adı, binlerce görüntü, birçok yer değiştirmiş yaşamlar, alışkanlıklar, sevdalar bir uzun yolculuğa hazırlıyordu okuyucuyu. Bu yolculukta zaman zaman yorulsak da, şair hemen bizleri umuda ve dirence çağırıyordu...

'taşınmaz hiçbir şeyini tutma
aldığın soluk verdiğin kadar olsun
dağlar ve ateş ve kan varken
şakaklarım zonguldak gibi uğuldarken
şaşıyorum gözyaşına'

Evet, gerçekten de gözyaşına, ağlamalara şaşırır. T. Uyar şiirinde çok şeyi aynı anda, bir arada görmek olası, ama bolca üzüntüye, gizli hıçkırıklara, iç çekişlerine rastlamak zor. O, en dramatik durumları bile anlatırken; şiiri duygusal karmaşadan ayrı tutar. Anlık görüntüleri, günlük yaşamları, tarihsel olayları nakleder. Bir bakıma sohbet ya da dertleşmedir bunlar.

'Bir bozguna yukardan bakıyorum' dizesinde söylediği de budur. Hem o bozgunluğun içinde yaşar, hem de yabancılaşarak gördüğünü dizelerine yükler.

Arz-Hal ve Türkiyem kitaplarıyla şiire adım atan T. Uyar; 'Dünyanın En Güzel Arabistanı'yla uzun soluklu şiir dünyasının kapısını aralar. İlk kitaplarında gerek temalar gerekse biçim olarak klasik şiirin etkisi görülse de 'Dünyanın En Güzel Arabistanı'yla şiirdeki sesini yükselterek Çağdaş Türk Şiiri'nde kendisine yer edinir.

Toplu şiirlerini incelediğim birçok şairde; başlangıçtan itibaren ana temalar ve şairin biçemi hemen kendisini duyumsatıyordu. Turgut Uyar'da bunu yakalamak; temel olanlar bunlar demek zor. Çünkü çok geniş bir coğrafyaya dağılan, oldukça renkli ve boyutlu bir şiir T. Uyar şiiri. Ömrü boyunca gördüğünü, düşündüğünü, duyumsadığını, var ya da yoksaydığı her şeyi şiire taşımış. Bu nedenle O'nun şiiri; öykü-şiir, tiyatro-şiir, masal-şiir, deneme-şiir denebilir.

Yaşamdaki tüm olgular O'nun temaları olsa da ; doğal olarak ölüm, dirim, aşk, zaman, dostluk, umut ve direnç, alışkanlıklar, tarihsel olaylar, yaşadığı ülkenin yaşam biçimi, küçük insan çıkmazları, yaşadığı yerler, T. Uyar şiirinin belkemiğini oluşturuyor. Bu temaları işlerken de; akşam, su, ölüm, kan, gözleri maden, yaz, at, öğle sonrası, akşam alacası, mavi, şiir, türkü ve tekerlemelerden alıntılar, çocuk, alkol, sigara, silah, el v.b. sözcükleri sık kullanıyor.

'Eylül toparlandı gitti işte
Ekim filan da gider bu gidişle
Tarihe gömülen koca koca atlar
Tarihe gömülür o kadar'

Şiirlerinde konuşma dilini oldukça fazla kullanan şair; Arz-ı Hal ve Türkiyem adlı kitaplarında kendi dün-

Devamı 4. sayfada

KISA, KISA ...

Geri Gelmemek Üzere

EFNAN DERVİŞOĞLU

Malta'nın 26 mil güneybatısında, "en fazla iki yüz dönüm genişliğindeki kayalık San Lorenzo Adası'nın üzerine inşa edilmiş" (s. 23) olan ve 1873'ten beri "Akdeniz'in en önemli feneri olma özelliğini" (s. 25) koruyan yapayalnız bir deniz feneri. Ve bu fenerin en az kendisi kadar yalnız olan bekçisi Mehmet Ali Pargalı.

"Geri Gelmemek Üzere", Sicilya Adası'na bağlı bu deniz feneri ile, İstanbul özellikle de roman kişilerini bir araya getiren, Teşvikiye'deki lüks restoran arasında, iki farklı zamanda ilerliyor. Mehmet Ali Pargalı ile büyük aşkı Emma arasındaki mektuplar da raman kurgusu içinde önemli bir yer tutuyor.

"Geri Gelmemek Üzere", bir aşk romanı gibi görünse de -üstelik karşılığını bulamamış bir aşk duygusu söz konusu- serüven romanı niteliğini de taşıyor ve gizemini son sayfalara kadar koruyan bir aşkla birlikte, okuyucunun merakı sürekli ayakta tutuluyor.

"İç hesaplaşmalar beynimi yiyip bitirdi." (s. 54) diyen Mehmet Ali Pargalı'nın iç çatışmaları, kendisiyle konuşmaları ve büyük aşkına yazdığı mektuplar, bizi de Pargalı'nın iç dünyasına yöneltirken; saplantıya dönüşmüş aşkında, bütünüyle bir "insan"ı tanımaya, anlamaya çalışıyoruz.

"Kendi içimdeki ikilemin çözümünü hiçbir zaman bulamayacaktım. (...) Bana ait düşüncelerin sorumluluğunu başkasının üstüne yüklemek işime geliyordu. Yoksa yüreksizliğim yüzünden olduğum yere çakılıp kaldığımı kolay kolay nasıl içime sindirebilirdim ki?.." (s . 135)

Gizemli bir aşk

Romanın büyük bölümü, Mehmet Ali Pargalı'nın ağzından sunulur okura; hatta kimi yerde, "Sizi bilmem, ama ben kendi adıma ümitliydim." (s. 158), "Tahmin edeceğiniz gibi" (s. 197), "O anki duygularımı size anlatmam olanaksız." (s. 145), "Şimdi, 'Bu süre zarfında sen ne yaptın?' diye soracaksınız haklı olarak. En azından kadın okur soracaktır mutlaka" (s. 122) gibi ifadelerle, anlatıcı kimliğini hatırlatırcasına araya girer; Mehmet Anıl'ın yazar rolünü üstlendiği de olur.

"... Gece olunca, gün ışığında miskin bir kedi gibi sessiz, sakin pinekleyen San Lorenzo Feneri birden silkinir, kim olduğunu hatırlar, tepesinde patlayan ışık daha bir istekle şavkır ve adeta ava çıkmış vahşi bir kaplan kesilip ardında saklanan bütün kötülüklere meydan okurcasına çevresini kuşatan karanlıkları, ışıktan bir kılıçla keser gibi doğrayıp paramparça ederdi." (s. 125)

Mehmet Anıl, "çoğu deniz feneri gibi mistik mimarisiyle bulunduğu yere" (s. 124) yakışır bulduğu San Lorenzo Feneri'nin gizemli bir görüntüye sahip olduğunu da söyler. Gizemli bir aşkın ve beraberinde yaşananların, Pargalı'yı sürüklediği yer, böyle bir fenerdir işte. Kendisinden önce hiçbir fener bekçisinin kalıcı olmadığı bu fenerdeki bekçiliği, onun kendini sürgün edişidir aslında. Kaptan Camillo Bo dışında hiç kimsenin uğramadığı bu kayalıklarda "Otto van Buffon" adını koyduğu köpekle -o da bir roman kişisidir- ve Emma'nın varlığıyla yaşar.

Okuyucu, Mehmet Ali Pargalı'nın, Emma'yı da peşinden sürüklemesine rağmen, birbirlerini neden görmek istemedikleri, neden yüz yüze konuşmayıp mektuplaşmayı tercih ettikleri, kafasına takılı olarak sayfaları çevirir durur.

Mehmet Anıl, bir "ilk roman"la çıkıyor karşımıza ve çok da iyi yapıyor. Mektuplarla ve geri dönüşlerle biçimlenen "Geri Gelmemek Üzere", sürükleyici ve duygu yüklü anlatımı, çeşitli insanlık durumlarını gözler önüne seren ruhsal portreleri, şaşırtıcı gelişimiyle; gizemli bir aşkın gölgesinde; yalnızlığa, hayata, insan ilişkilerine ve daima içe yönelen bakışıyla bir roman.

'Deniz Feneri'

Bununla birlikte; annesinin yanında, Almanya'da yetişen Emma'nın kusursuz bir Türkçeyle konuşup yazıyor olması, Türkçesini ilerletmek için ders aldığında söz edilen genç kadının; deyimleri bile yerli yerinde kullanması, Türk edebiyatı hakkında yorumda bulunabilmesi ["... Allah aşkına? Amerika Edebiyatı kadar Türk Edebiyatını da okumuş olsaydın 'gülün' ölümsüz aşkı değil, tıpkı kendisi gibi bir bahar süren ve çabucak solan geçici aşkı temsil ettiğini bilirdin..." (s. 167)] okuyucunun kafasında soru işaretleri uyandırıyor.

"Deniz feneri", "simge" ya da "mekân" olarak, edebiyatımızda çok kullanılmamıştır; 40'ı müze olmaya elverişli 374 deniz fenerimiz varken (Cumhuriyet, 9 Aralık 2002) şiirimizde geçer de romanımızda, hikâyemizde, dilediği gibi yayamaz ışığını. (Bu noktada Selçuk Baran'ın "Güz Gelmeden" adlı romanını hatırlamak gerek.)

Edebiyatımız da hayatımızın bir yansıması değil mi? "Üç tarafımız denizlerle çevrili" diye övünüp durduğumuz; ancak pek "denizci bir millet" gibi davranmadığımız da ortadayken deniz fenerlerine de hak ettikleri değeri vermeyiz.

Mehmet Anıl'ın romanında "deniz feneri", "asıl zaman"ın yaşandığı tek mekân üstelik mimari özellikleri ve teknik yapısıyla çok canlı çizilen bir mekân.

Sınırlarımızın dışında olması da bilinçli bir seçim. Akdeniz'in ortasındaki bu fener, uzaklık duygusunu verirken Mehmet Ali Pargalı'nın yalnızlığını pekiştiriyor. Kahramanımız, bir kaçışın başlangıcında, fener bekçiliğine sürgün diyor kendini. Deniz feneri de sunduğu yaşam tarzıyla birlikte romana "mekân" oluştururken, mekân tasvirlerinin güzelliği de anlatımı zenginleştiriyor.

Bu özellikleriyle, "Geri Gelmemek Üzere", insan gerçeğini ele alış biçimiyle ve hep bir sonraki sayfayı merak ettiren kurgusuyla okunması gereken bir roman. ■

"Geri Gelmemek Üzere"/ *Mehmet Anıl/ Can Yayınları/ 276 s.*

Kullanılıp Atılanlar

TUFAN ERBARIŞTIRAN

"...Köleliğin aracı şiddet, amacı kazançtır..."

Bugün dünyada 27 milyon köle var.Kesin değil tahmini bir rakam bu.Kesin olan bir olgu varsa;yeryüzünde köleliğin hâlâ hüküm sürdüğü. Hayır,hayır,sadece idare edecek kadar para sahibi olanlardan ya da kişiyi ucu ucuna ayakta tutacak bir ücret için çalışanlardan söz etmiyoruz.Ücret köleliği diye tanımlanabilecek bu durumlar gerçek kölelik değil. Gerçek kölelikte; şiddetle köleleştirilmiş insanlar bütünüyle hâkimiyet altına alınıyor.

Evet,bugün dünyada dil, din,ırk ve sınır tanımayan bir yeni kölelik tüm acımasızlığıyla yaşanıyor.Üstelik köle kullanımı,küresel ekonominin patlayan bir sahası ve boyunduruk altına alınıp köle olan insan sayısı gün geçtikçe artıyor.

Oysa biz köleliği, gönül rahatlığıyla geçmişe mal edip, toplumların ilerlediğine bu insanlık dışı,durumdan kurtulduğuna sevinirdik içten içe. Çünkü tarih, binlerce yıl tutsak edilip çalıştırılan insanların köleliğin izleriyle dolu. Eski Mısır'da, Antik Yunan'da, Roma imparatorluğunda sistemin ayrılmaz bir parçasıydı kölelik. Bu gün sözettiğimiz kölelikler, elbette biçim değiştirdi ama bir insanın diğer insanın üzerinde mutlak bir hâkimiyet kurması anlamında özü değişmedi.

Yeni kölelik

'Küresel ekonomide yeni kölelik' kitabında Kevin Bales, yeni köleliğin biçimlenmelerini saha araştırmalarıyla birlikte gözler önüne seriyor. Sömürgeci küreselleşmenin tutsak ettiği bu yeni formda; köleler, sahipleri tarafından çoğunlukla kısa vadeli olarak tükenineceye kadar kullanılıp sonra atılıyorlar. Bir yatırım aracı olarak görülen bu insanlar dünyanın her yanında; Fransa, Amerika gibi ülkelerde bile metalaşmış iş gücü olarak görülüyor ve en temel hakları ellerinden alınıyor."Dünyanın dört bir bucağında köleler çalışıyor, terliyor,üretiyor ve acı çekiyor. Pakistan'daki köleler şu an ayağınızda olan ayakkabıları yapmış olabilirler.,belki üzerine bastığınız kilimi de onlardan biri dokumuştur. Mutfağınıza şekeri koyan,çocuğunuzun eline oyuncağını veren belki de Karayip Adaları'ndaki kölelerdir. Sırtınızdaki tişört Hindistan'da dikilmiş, parmağınızdaki yüzük bir köle tarafından cilalanmış olabilir. Kesin olan şu ki, emeklerinin karşılığında onlara hiçbirşey ödenmemiştir."

Soğuk savaş sonrası küreselleşmeyle 'Yeni kölelik ' sözünü ettiğimiz bölgelerde sınırlı değil, her yerde... Bu gün ulusaşırı şirketler, dünyanın her yerinde doğal kaynakları sömürüp düşük maliyetli emek gücünden faydalanıyorlar.Düşük maliyetli emek gücü olarak köle kullanmak, sahipleri için geçmiş dönemlerden de kazançlı , kârlarını arttırıp, rekabet koşullarında öne çıkmaları anlamına geliyor. Hızlı nüfus artışı, ekonomik ve sosyal değişmelerin altüst edici etkisi bazı bölgeleri ve toplumları bu yeni tarz köleliğe açık hale getiriyor. Özellikle hızlı nüfus artışı yaşayan Güneydoğu Asya, Afrika ve Arap ülkeleri, Hindistan gibi yerlerde devlet yapılarındaki çürümeler ve insanların süregelen fakirleşmesi toplumların köleliği yaşamasına meydan veriyor. "Bir köle ister Karayip'de şeker kamışı kessin, ister Pencap'ta tuğla yapsın, isterse Tayland'da bir fahişe olsun; mülkiyetle yer değiştiren hakimiyet ve sömürü, ulusal ve kültürel sınırlar ötesinde modern köleliğin girebildiği he köşede uygulanılıyor. Günümüz iktisadi uygulamalarına yakından bakıldığında, köleliğin kültürel biçimleri aşıp, kendine standart küresel biçimler bulduğu ortada."

Kölelikle savaş

Londra ve Paris'de ev işlerinde, kendi yaşamı üzerindeki hâkimiyetinden vazgeçirilerek çalıştırılan ve daha sonrada özgürlüğüne kavuşmuş insanlar... New York, Seatle, Los Angeles genel evlerinde zorla çalıştırılan Taylandlı, Filipinli kadınlar... Silahlı muhafızların gözetiminde Amerika'da çalıştırılan tarım işçileri... Kısa ya da uzun dönem ve türü ne olursa olsun, kölelik şiddet üzerine inşa ediliyor. Ve köle, onu kullanan tarafından kendi yaşamı üzerindeki hâkimiyetinden kimi zaman tehditle ama her zaman şiddet yoluyla vazgeçmeye mecbur bırakılıyor.

Tüm acımasızlığıyla kölelik, dünyada hüküm sürerken ona karşı olan körlüğümüz dehşet verici. Kevin Bales' e göre köleliğe son vermek adına yapabileceğimiz şeyler var;

1)Uluslararası kölelik karşıtlarına katılın.Kölelikle savaş için siz de ASI'ye katılın. Adres: Anti-Slavery International Suite 312-CIP 1755 Massachuselts Avenue,N.W. Washington,D. C.20036-2102 Slavery International'ın Web sitesini www.antislavery.org adresinden ziyaret edebilirsiniz.

2) Bu kitabı alın ve rafa kaldırmayın. Çünkü bu kitabın telif haklarından elde edilen gelir köleliğe karşı savaş için kullanılmaktadır.

3) Hayır kurumlarına ve yardım derneklerine kölelikle ilgili ciddi sorular sorun.

4) Politikacıları sorgulayın.

5) Özel emeklilik fonlarınızı ve yatırımlarınızı sorgulayın. ■

Kevin Bales,"Kullanılıp Atılanlar" Küresel Ekonomide Yeni Kölelik/Türkçesi: Pınar Öğünç/ Çitlembik Yayınları*

e.posta: sezerayvazİhotmail.com

Allahın Süngüleri

ABDULLAH TEKİN

Bir tek mavzerin, bir tek insanın büyük değer taşıdığı günler... "Dersaadet. Harbiye Nezareti Celilesi İngiliz bahriye silahendazlarınca kuşatılmış..." Osmanlı payitahtı ecnebi işgali altındadır.

Geyve boğazında Kuvayi Milliye müfrezesi oluşturan Mahmut Bey'in sergilediği kahramanca çabalar.

İstanbul-Ankara yolculuğunun bir bölümünü drezinle sürdüren Halide Edip Hanım.

Ankara'ya doğru ilerleyen Yunus Nadi Bey'in Kuşcalı köyünde tanık olduğu telgrafhane.

Karlı bir Ankara ortamında Ali Fuat Paşa'ya yönelik emin bir yanıt: - "Evet Meclisi Ankara'da toplayacağız."

Sırtında tozlu nefer elbisesiyle Ankara'ya gelen İsmet Bey sessiz ve gülümseyerek bir kenarda beklemektedir.

Kuvayi Milliye'nin yiğit çocukları... Ayaklar çarıklı, mintanlar yamalı. Yoksulluk ve yoksunluk diz boyu ama geleceğe, güzel günlere yönelik umut hep taze ve hep diri tutuluyor.

Attilâ İlhan'ın "Aynanın İçindekiler" dizisinin altıncı romanı olan "Allah'ın Süngüleri" - "Reis Paşa" çok geniş bir kaynak taraması yapılarak hazırlanmış bir kitap. Yer yer özgün belgelerle donatılmış kitap yabancı gazetecilerin edim ve demeçleriyle, Osmanlı fetvala-